

Kanton Bern
Canton de Berne

Dibistana seretayî në pjesën frëngjishtfolëse të kantonit Bernë

Agahî ji bo dêûbavan

Informations à l'intention des parents

Kurde

Direction de l'instruction publique et de la culture

2 Dibistana seretayî në pjesën frëngjishtfolëse të kantonit Bernë

Agahî ji bo dêûbavan

Naverok

Pêşgotin	5
Dibistana seretayî	6
Saziya dibistana seretayî	7
Pêşveçûn û piştgirî	12
Dayikbav û dibistana seretayî	14
Berpirsyarî	17

Impressum

Édition et droits d'auteur:

Direction de l'instruction publique et de la culture du canton de Berne (INC)

Office de l'école obligatoire et du conseil (OECO)

oeco.inc@be.ch

Edition 2023

Download: www.be.ch/ecole-obligatoire

Agahî ji bo dêûbavan

Pêşgotin

Di broşûrê de li ser pergala dibistanên Kantona Bernê agahî tî dayîn. Ew bersiva pirsên jêrîn dide:

- Zarokistan û dibistan çawa tî sazkerin?
- Dibistan ji Dayikbavan çî hêvî dike?
- Dayikbav dikarin çî bikin bo ku zarokên wan di dibistanê de xwe rihet hîs bikin û bikarin baş hî bibin?

Mamoste û rêveberiya dibistanê li civatan bo zanyariyên bêtir amade ne.

4 Dibistana seretayî nê pjesên frëngjishtfolëse të kantonit Bernë

Agahî ji bo dêûbavan

Dibistana seretayî

Giştî

Généralités

Dibistana seretayî ya neçarî bi gelemperî yanzdeh salan dom dike.

Sala ku zarok di 31ê tîrmehê de dibe çar salî, serdema dibistana seretayî (zarokistana du-salî) dest pê dike. Dayikbav, eger bixwazin, dikarin bihêlin ku zaroka wan salekê şûn de dest bi sala yekem a zarokistanê bike.

Dibistan amûrên hînkirinê û malzemeyên dibistanê bêpere dide xwendekaran.

Keç û xort bi hev re tîr hînkirin. Heman armancên fêrbûnê ji bo her du zayendan derbas dibe.

Dibistana seretayî ji aliyê mezhebî ve bêalî ye.

Li her şaredariyê, komîsyona dibistanan û rêveberiya dibistanê ji xebatên zarokistan û dibistanan berpirsyar in.

Eger Dayikbav bixwazin ku zarokê wan biçê dibistaneke taybet, Dayikbav diravê dibistanê didin.

Zarok û ciwanên ku ji ber astengiyê nika- rin biçin dibistana seretayî dikarin biçin dibistana taybetmendiyan.

Armancên dibistana seretayî

Objectifs de l'école obligatoire

Dibistana seretayî zanîn û jêhatîbûnê dide. Ev bingehe ji bo perwerdehiya pîşeyî ya paşerojê, ji bo çûna dibistanên navîn û ji bo hînbûna hetahetayê ava dikin. Dibistan beşdarî pêşkeftina jêhatîbûnê dibe, cihekî rêz û tehemula hevdu çêdike dike û reftarên berpirsiyarane hember mirov û derdorê pêş dixê.

Mufredata

Le plan d'études romand (PER)

Mamoste ji zarokistanê heya sala xwendinê ya 11an, bernameya PER bi kar tînin da ku ji wan re bibe alîkar ku dersan plansazî bikin, ku di plansazîkirina dersên wan de piştgirî dide wan.

Agahî ji bo dêûbavan

Saziya dibistana seretayî

	Dibistana navîn Degré secondaire II Perwerdehiya Pîşeyî an dibistana navîn (mînak, şagirtiya pîşeyî an dibistana)	2 – 4 salî		
Dibistana seretayî ya neçarî École obligatoire	Asta navîn ya jêrîn (salî 9-11) Degré secondaire I (9 ^e à 11 ^e)	3 salî		Cycle 3
	Asta seretayî (salên 3–8) Degré primaire (3 ^e à 8 ^e)	6 salî	asta seretayî 4 sal	Cycle 2
			Basisstufe/ Cycle élémentaire 3-5 sal	Cycle 1
	Zarokistan École enfantine	2 salî		

Zarokistan

École enfantine

Zarokên sala yekem û duyemîn a zarokistanê di polekê de bi hev re tîn perwerdekirin. Zarokistan cihê jîyan, lîstik û ezmûnê dide zarokan. Armanca wê teşwîqkirin û xurtkirina pêşketin û fêrbûnê ye.

Pêdiviyên fêrbûn û şîyanên cuda û herweha leza fêrbûnê li ber çavan tîn girtin.

Piştî du salên zarokistanê hemû zarok dikevin sala yekem a dibistana seretayî. Li gor asta pêşketinê, zarok bi awayekî awarte dikare salekê zûtir an salekê derengtir dest bi sala yekem a dibistana seretayî bike.

Li hin şaredariyan, zarokên zarokistanê û du salên pêşîn ên dibistanê bi hev re (temenên tevlihev) di asta bingehîn de an jî di Cycle élémentaire de bi tevahî an jî qismî tîn fêrkirin.

6 Dibistana seretayî në pjesën frëngjishtfolëse të kantonit Bernë

Agahî ji bo dêûbavan

Asta seretayî (salên 3-8)

École primaire (3e à 8e)

Ji sala 3ê heya 8an, şagird di warên cûrbecûr yên wekî "ziman", "matematîk" an "pêşnûmayê" de tèn fêrkirin. Şagirt her ku diçe serbixwe û bi berpirsiyariya xwe hîn dibin û dixebitin.

Ji sala xwendinê ya 5yemîn û pê de, şagirdên li beşa fransîaxêv a kantonê de almanî wek zimanê xwe yê biyanî yê yekem û îngilîzî ji sala xwendinê ya 7emîn hîn dibin.

Piştî dibistana seretayî zarok dikevin dibistana navîn. Dibistan di sala xwendinê ya 7emîn de ji zarok û Dayikbavan re agahdariya berfireh li ser pêvajoya veguheztina ber bi asta navîn a jêrîn dide.

Asta navîn ya jêrîn (salî 9-11)

Degré secondaire I (9e à 11e)

Di asta I ya navîn de, xwendekar di nav komên astê de têne dabeş kirin, ku jê re dibêjin "sections" (beş), ku bi potansiyela wan re têkildar in.

Li kantona Bernê ya bi fransîaxêv sê ast hene: "section générale" g, "section moderne" m û "section préparant aux écoles de maturité" p. Di section p de hewcedarî ji beşa m zêdetir in section g de ew herî kêr in.

Di perwerdehiya navîn ya jêrîn de, perwerdehiya gelemperî û hîlbijartina armanca perwerdehiya pêşerojê û pîşeyî (kar) girîng e. Dibistan piştgirî dide vê pêvajoya girîng. Dayikbav, mamosteyê polê û beşa rêberiya kar (bêpere) bi hev re di hîlbijartina karê ciwanan de piştgirî dikin.

www.be.ch/cop

Piştî dibistana seretayî

Après la scolarité obligatoire

Piştî dibistana neçarî, ciwan perwerdeya pîşeyî ya du-çar salî diqedînin an jî diçin dibistana navîn.

Agahiyên bêtir li ser perwerdehiya pîşeyî ya bingehîn:

www.be.ch/formation-professionnelle

Agahiyên li ser dibistana navîn û dibistana bilind ya teknîkî:

www.be.ch/ecoles-moyennes

Agahî ji bo dêûbavan

Sala dibistanê û betlaneyên dibistanê

Année scolaire et vacances

Dibistan di nîvê Tebaxê de dest pê dike û di destpêka Tîrmehê de diqede. Zarok û ciwanan salê 38 an 39 hefteyan dersê dixwînin. Bi 39 hefteyên xwendinê re, betlaneyên sala xwendinê bi vî rengî tî dabeşkirin:

- Di îlon, cotmehê de betlaneyên payizê: sê hefte
- Di Kanûn, Çile de betlaneyên zivistanê: du hefte
- betlaneyên werzîşê: hefteyek
- Di meha Nîsanê de betlaneya biharê: du hefte
- Di Tîrmeh, Tebaxê de betlaneyên havînê: pênc hefte

Dîrokên rast ên betlaneyên dibistanan û betlaneyên giştî dikarin li ser malpera dibistanê an şaredariyê bibînin.

Cedvela demê

Horaires

Ders ji Duşemê heta Înê tî dayîn. Dersek 45 deqîqeyan berdewam dike. Bi kêmanî çar ders danê sibê tî dayîn. Destpêk û dawiya dersê yek in (demên blokê). Piştî nîvro dema dirêjahiya diguhere (du-çar dersan). Li gorî sal û pola xwendinê, dersek an jî zêdetir piştî nîvro bêyî dibistanê hene.

Dayikbav berpirsiyar in ku piştrast bin zaroka wan li gorî cedvela demê biçe dersê. Di demjimêrên dibistanê de, dibistan jî çavdêriya zarokan berpirsiyar e.

Piştî dersê û li ser rêya dibistanê, zarok di bin çavdêriya Dayikbavên xwe de ne. Awarte: li rêya bo dibistanê ne maqûl tê dîtin û pêdivî ye ku ji hêla dibistanê ve veguheztinek bo xwendekaran were sazîkirin.

8 Dibistana seretayî nê pjesên frëngjishtfolëse të kantonit Bernë

Agahî ji bo dêûbavan

Nehatin û Miafbûn

Absences et dispenses

Zarok bêyî hincet û destûra Dayikbav an ji rêveberiya dibistanê nikare neyê polê. Herî zêde berî ku dersê dest pê bike, zûtirkê, mamoste ji nehatina zarokê agahdar bikin. Sedemên nehatina destûrdar: Nexweşiya zarokê, guhertina cihê niştecihbûnê, serdana zarokê bo bi-jîşk û dixtorê diranan, mirina kesekî di malbatê de.

Dayikbav bêyî ku sedemeke diyar bidin, nikarin zaroka xwe di sala xwendinê de pênc niv rojan neşînin dibistanê. Lêbelê, divê mamoste di pêş de werin agah-darkirin.

Rêvebiriya dibistanê dikare ji bo pîrozkirina cejnên girîng ên olî, bûyerên girîng ên malbatê, beşdarbûna kursa ziman û çanda zikmakî (LCO), qedandina kursên temamkirinê, destûr bide. Pejirandina miafbûnê divê di wextê xwe de ji rêveberiya dibistanê were wergirtin.

Spartek

Devoirs à la maison

Fêrbûna dibistanê di polê de pêk tê. Spartek ji bo amadekirin û şopan- dina dersê tê bikaranîn. Divê zarok bêyî alîkariya Dayikbavê xwe an jî mezinên din bikare dersên xwe yê malê amade bike.

Dema herî zêde ji bo spartekê her hefte:

- 30 deqe ji bo sala xwendinê ya 3/4
- 45 deqe ji bo polên 5em heya 8em
- 90 deqe ji bo polên 9em heta 11em

Mamoste spartekê li gorî fêrbûn û qasa kesane sazan dikin.

Agahî ji bo dêûbavan

Nirxandin

Évaluation

Berî her tiştî, nirxandin ji bo pêşvebirinê tê bikaranîn û divê zarok ji hêla fêrbûna xwe ve wekî piştgirî bibîne.

Her sala xwendinê, mamosteyê polê Dayikbavan vedixwîne hevpeyvînekê (hevpeyvîna li cih). Di dema hevpeyvînê de, encama dibistanê û asta fêrbûn û pêşkeftina xwendekar tîn nîqaşkirin. Li ser daxwaza Dayikbavan an dibistanê, nîqaşên din dikarin werin kirin.

Şagird di dawiya pola 4em û di dawiya pola xwendinê ya 6em heya 11em de raporeke nirxandinê ya nivîskî werdigirin. Ew encama di mijarên cihêreng de dinirxîne. Ji sala xwendinê ya 6em pê ve di rapora nirxandinê de encama şagirtan bi notan tê nirxandin.

10 Dibistana seretayî nê pjesên frëngjishtfolëse të kantonit Bernë

Agahî ji bo dêûbavan

Pêşveçûn û piştgirî

Tedbîrên piştgiriye

Mesures de soutien

Zarokên ku zimanê wan a zimanekî biyanî heye, dikarin bi zimanê Almanî wekî zimanê duyemîn hîndekariya zêde werbigirin.

Eger zarokek ji hêla fikrî ve bi taybetî jêhatî be, ew dikare beşdarî bernameyeke taybetî ya ji bo zarokên jêhatî piştî nirxandinê bibe.

Astengiyên hînbûnê

Difficultés d'apprentissage

Zehmetiyên fêrbûna zarokê bi razîbûna Dayikbavan ji aliyê pispor an dezgeheke pispor tewsiyeya perwerdehiya kantonê (Service psychologique pour enfants et adolescents (SPE)) ve tîn eşkerekirin. www.be.ch/spe

Tedbîrên perwerdehiya taybetî yê hêsan

Mesures de pédagogie spécialisée ordinaires

Tedbîrên perwerdehiya taybetî yê hêsan ên wekî piştgiriya tevlêbûnê, dermankirina axaftinê û şiyane motora derûnî ji bo piştgirîkirina xwendekaran dema ku ew diçin dibistana asayî tîn bikaranîn.

Zarokên di sala yekem a dibistana seretayî de ku ji bo mijarê hinekî din hewcedar in, dikarin di du salan de bi mijarê bixebitin.

Eger zarok tevî piştevaniyê negihêjin armancên fêrbûnê, dikarin li gorî armancên fêrbûna kesane bîn hînkirin û nirxandin.

Polên taybetî

Classes spéciales

Zarokên ku di dibistana seretayî an ya navîn de bi zehmetiyên hînbûnê ne dikarin li gelek şaredariyan beşdarî dersa taybetî bibin. Di pola taybetî de tenê çend xwendekar hene. Bi vî awayî mamoste dikare di hînbûna zarokan de baştir piştgiriye bide zarokan.

Tedbîrên perwerdehiya taybetî yê xurtkirî

Mesures de pédagogie spécialisée renforcées

Ji bo zarokên ku bi vî qasê piştgirîyê nikarin tîra xwe perwerde bibin, tedbîrên xurtkirî hene - yan li dibistana seretayî ya asayî yan jî li dibistana seretayî ya taybetî.

Agahî ji bo dêûbavan

Dibistana rojane**École à journée continue**

Ji bo zarokên ku li derveyî saetên dibistanê hewcedariya wan bi lënêrînê heye, şaredarî dibistana rojane pêşkêşî dike:

- Çavdêriya beriya destpêkirina dersê
- Lënêrîna firavînê digel xwarinê
- Lënêrîna piştî nîvro piştî dersan an piştî nîvro yên bê dibistan

Pêşniyarên dibistana rojane ji bo dayîbavan dilxwazî ne. Mesrefa çûna dibistana rojane ji bo Dayikbavan li gorî dahat, dewlemendî û mezinahiya malbatê diguhere.

Agahiyên giştî li ser dibistana rojane: www.be.ch/offres-complementaires-ecole

Dayikbav dikarin li ser dibistana rojane ya li şaredariya cihê ku lê dijîn ji mamosteyê polê, rêveberiya dibistanê an jî ji şaredariyê agahdariyan wergirin.

Dayikbav dikarin li ser vebijêrkên din ên Lënêrîna zarokan (navendên Lënêrîna rojane, muqatekarên zarokan, hwd.) agahdariyan ji şaredariya cihê ku lê dijîn bistînin:

www.fambe.sites.be.ch/fr

Xebata civakî ya dibistanê**Travail social en milieu scolaire**

Xebatkarê civakî yê dibistanê ji zarok û ciwanan re alîkarî û şîretan li ser pirsgirêkên civakî û kesane dike. Mameste, rêveberiya dibistanê û Dayikbav jî dikarin bi xebatkarê civakî yê dibistanê re têkilî dayînin.

Tenduristî**Santé**

Zarok û nûciwan li zarokistanê û di sala xwendinê ya 6em û 10em de muayeneya bijîjkî dibin. Muayeneya ji bo Dayikbavan neçarî û belaş e.

Her sal diranên zarok û ciwanan ji aliyê dixtorê diranan ve tên kontrolkirin. Ev muayene jî neçarî û bêpere ye.

Eger piştî muayeneyê vekolîn an dermankirineke din hewce be, Dayikbav dê werin agahdarkirin.

12 Dibistana seretayî nê pjesên frëngjishtfolëse të kantonit Bernë

Agahî ji bo dêûbavan

Dayikbav û dibistana seretayî

Hevkarî

Collaboration

Dayikbav û dibistana seretayî bi qanûnê neçar in ku hevkarîyê bikin. Danûstandina bi rêkûpêk a agahiyê û herweha ji hev têgihiştin, bawerî û rêzgirtin ji bo hevkarîyê girîng in.

Agahdariya duyalî

Information mutuelle

Dibistan dêûbav li ser bûyer û planên girîng ên têkildarî dersan (bûyer, rêwîtiyên dibistanê, hwd.) û karûbarên dibistanê (veqetandina bo dibistanê an polê, demên dersê, materyalên hînkirinê, rêzikên dibistanê, hwd.) agahdar dike. Ev agahî bi nivîskî an jî li êvarên Dayikbavan tên dayîn.

Ji bo hevkarîya di navbera dibistan û Dayikbavan de hêmaneke bingeîn cihê civîne ye.

Bi lihevkirina digel mamoste, Dayikbav di her kêliyê de dikarin biçin serdana dersan.

Ji Dayikbavan tê xwestin ku eger zarok bi nexweşiyên re rû bi rû bimîne yan jî bi rêkûpêk dermanan wergire yan jî bûyerên ku bandorê li pêşveçûn û baldariya zarok dike hebin, mamosteyê polê agahdar bikin.

Werger

Traduction

Girîng e ku Dayikbav fehm bikin ku li êvara Dayikbavan an li civîneke malperê çî tê nîqaşkirin. Herweha girîng e ku Dayikbav dikarin fikarên xwe bînin ziman û pirsên xwe bipirsin. Eger Dayikbav nikarin têra xwe bi Almanî an Fransî biaxivin, wergêrek dikare were vexwendin.

Biryarên girîng

Décisions importantes

Hemî biryarên girîng ên li bara karê zarokê yê dibistanê de (mînak veguhestina ji asta seretayî bo asta duyemîn I an diyarkirina pola taybetî) bi zarok û Dayikbavan re tên nîqaşkirin.

Mafê Dayikbavan heye ku ji aliyê mamosteyên zarokê û rêveberiya dibistanê ve bînin agahdarkirin, guhdarîkirin û tewsiyekirin. Dayikbav dikarin hemî faylên girêdayî zaroka xwe bibînin. Biryara karê dibistanê ji aliyê rêveberiya dibistanê ve tê dayîn û divê bi nivîskî û bi sedem ji Dayikbavan re were eşkerekirin. Eger Dayikbav bi biryarê razî nebin, dikarin di nav 30 rojan de giliyê çavdêriya dibistanê bikin.

Agahî ji bo dêûbavan

Tevlêbûna Dayikbavan

Participation

Li gelek dibistanan şêwirmendiya Dayikbavan heye ku ji her polê yek an du nûnerên Dayikbavan pêk tê. Ev di dest-pêka sala xwendinê de ji hêla Dayikbavên polê ve têne hilbijartin. Nûnerên Dayikbavên ên polê ji nêz ve bi mamosteyê polê re dixebitin. Şêwirmendiya Dayikbavan di navbera Dayikbavan û dibistanê de têkiliya xwe didomîne.

Dayikbav dikarin li ser tevlêbûna Dayikbavan li zarokistanê yan dibistanê ji mamosteyê pola zarokê xwe yan rêveberiya dibistanê bêtir zanyariyan wergirin.

Pirsgirêkên li dibistana seretayî

Problème à l'école

Dibe ku zarok di polê de xwe rehet hîs neke, an encama wî ji nişka ve dakeve. Dibe ku zarok bi zarokên din re zehmetiyan dikişîne, an jî Dayikbav bi biryara mamosteyêke razî nabin.

Dayikbav bi vî rengî dikin

Marche à suivre

1. Dayikbav û mamoste bi hev re dikevin têkiliyê. Bi hev re rewşê nîqaş dikin û li çareseriyê digerin. Bi gelemperî bi vî rengî çareseriyêke razîker tê dîtin.
2. Eger Dayikbav û mamoste nikaribin çareseriyekê bibînin û yek an jî her du alî vê yekê pêwîst bibînin, di navbera Dayikbav, mamoste û rêveberiya dibistanê de gotûbêj çêdibe.
3. Dezgehên pispor ên wekî xebata civakî ya dibistanê yan şêwirmendiya perwerdehiyê jî dikarin beşdar bibin.
4. Eger lihevkirinek çênebe, hûn dikarin bi lêpîrsînerê dibistanê re têkilî dayînin.

Eger pêwîst bike, dibistan dê wergerekê amade bike.

14 Dibistana seretayî nê pjesên frëngjishtfolëse të kantonit Bernë

Agahî ji bo dêûbavan

Çûyîna bo Kantona Bernë

Arrivée dans le canton de Berne

Zarok û nûciwanên di navbera 4 û 15/16 salî de neçar in ku biçin dibistanê, gava ku ew li Swîsê ne û dê çend mehan li Swîsê bimînin.

Dayikbavên nû dikarin li ser zarokistan û çûyîna zarokên xwe agahiyê ji şaredariya xwe yan jî li ser malpera dibistana şaredariya cihê ku lê dijîn wergirin.

Zarok û ciwanên ku di warê zimanê perwerdehiyê de zehmetiyan dikişînin dikarin ji bo hînbûna wî zimanî piştgirîyeke zêde wergirin.

Kesên ku nû hatine ji 13 saliya xwe ve û ku bi zimanê perwerdehiyê nizanin dikarin beşdarî kurseke herêmî ya peyhev a PLUS (CIR+) bibin.

Zanyariyên pirtir ser CIR+:
www.bkd.be.ch/migration

Agahî ji bo dêûbavan

Berpirsyarî

Birêveberiya Perwerde û Çandê

Direction de l'instruction publique
et de la culture

Daîreya Perwerdehiyê rayedariya kantonê ya perwerdeyê ye. Şert û mercên giştî yên dibistanên seretayî yên civatan destnîşan dike û bernameyan derdixe.

Lêpîrsîneriya dibistanê

Inspection scolaire

Lêpîrsînerê dibistanê çavdêriya kantonê li ser dibistana seretayî dike.

Civat

Commune

Şaredarî ji birêxistinkirina dibistana seretayî ya xwecihî berpirsyar e. Ew binesaziya dibistanê amade dike: avahiya dibistanê, kelmel û materyalên hînkirinê.

Komîsiyona dibistanê

Commission scolaire

Komîteya dibistanê * piştrast dike ku zarok li gorî qanûnên kantonê û pêdiviyên civaka xwe biçin zarokistan û dibistanê. Ji biryarên stratejîk ên dibistanên xwe yên seretayî jî berpirsyar e.

Rêveber

Direction d'école

Rêveberê dibistanê ji rêveberiya dibistana seretayî berpirsyar e. Di nav tiştên din de, ew zarokan dide polên takekesî û ji biryarên karê dibistanê berpirsyar e.

Mamosteyê polê

Maitresse ou maître de classe

Mamosteyê polê ji rêvebirina perwerdeyî û rêxistinî ya polê berpirsyar e. Ew yekem xala pêwendiyê ye ji bo hemî pîrs û fikarên li ser beşdarbûna zaroka we li zarokistan û dibistanê.

* Ji lijneya dibistanê re li hin şaredariyan lijneya perwerdeyê tê gotin.

